

Etični kodeks

(Sprejet na letnem srečanju združenja ILTA v Vancouvru marca 2000.)
(Manjše popravke je odobril izvršni odbor ILTE januarja 2018.)

Pričujoče besedilo je prvi etični kodeks Mednarodnega združenja za jezikovno testiranje (International Language Testing Association, v nadaljevanju ILTA). Gre za zbirko načel, ki se navdihuje v moralni filozofiji in spodbuja ustrezno poklicno ravnanje. Etični kodeks ni ustanovni akt ali pravilnik, temveč zbirka smernic za ustrezno etično ravnanje jezikovnih testatorjev. Povezan je z načeli dobre prakse (na voljo na spletni strani ILTE). Etični kodeks temelji na načelih dobrobiti, neškodovanja in pravičnosti ter na spoštovanju civilne družbe in avtonomije posameznika.

Etični kodeks vsebuje devet temeljnih načel, vsako je dodatno pojasnjeno; ta načela članom ILTE predpisujejo, kako naj ravnajo pri jezikovnem testiranju in za kaj naj se osebno in poklicno zavzemajo; obenem pa prepoznavajo težave, ki so neločljivo povezane z izvajanjem teh načel. V pojasnilih so nadalje navedene predvidene sankcije, kar pomeni, da lahko neupoštevanje kodeksa privede do strogih ukrepov, kot je na primer odvzem članstva v ILTI na pobudo njenega etičnega odbora. Čeprav ta kodeks izhaja iz podobnih starejših etičnih kodeksov, poskuša odražati nenehne spremembe družbenih in kulturnih vrednot, zato naj ga jezikovni testatorji tolmačijo skupaj s pripadajočimi načeli dobre prakse.

Vsi poklicni kodeksi naj bi spodbujali strokovno zavedanje in presojo. Iltni etični kodeks jezikovnih testatorjev nikakor ne razbremenjuje zavezanosti in odgovornosti, ki jih testatorjem nalagajo drugi kodeksi, niti dolžnosti, h katerim jih morda zavezujejo uradni predpisi, tako nacionalni kot mednarodni.

Jezikovni testatorji delujejo moralno samostojno in kdaj pa kdaj jim njihova osebna moralna drža lahko preprečuje sodelovanje v nekaterih postopkih. Do zavrnitve sodelovanja v postopkih, ki kršijo njihova osebna moralna prepričanja, so upravičeni. Jezikovni testatorji, ki se zaposlijo na delovnem mestu, za katerega predvidevajo, da bi jih lahko napeljalo na dejanja, ki bi bila v nasprotju z njihovimi prepričanji, so o tem dolžni seznaniti svojega delodajalca oziroma bodočega delodajalca. Delodajalci in sodelavci pa so dolžni zagotoviti, da ti jezikovni testatorji na svojem delovnem mestu niso diskriminirani.

Etični kodeks se udejanja z načeli dobre prakse (na voljo na spletni strani ILTE). Etični kodeks se osredotoča na poklicno etiko in poklicne ideale, v načelih dobre prakse pa so opredeljene minimalne zahteve glede poklicnega ravnanja, kršitve ter nestrokovno ravnanje.

Oba dokumenta, etični kodeks in načela dobre prakse, zahtevata nenehno prilagajanje razmeram in ustrezne dopolnitve glede na razvoj stroke in spremembe v družbi. Etični kodeks bo revidiran čez pet let ali po potrebi prej.

1. načelo

Jezikovni testatorji spoštujejo dostojanstvo vseh kandidatov. V postopku jezikovnega testiranja jim zagotovijo najboljšo možno strokovno obravnavo in spoštujejo njihove potrebe, vrednote in kulturo.

Pojasnila

- Jezikovni testatorji ne diskriminirajo ali izrabljajo kandidatov na podlagi starosti, spola, rase, etnične pripadnosti, spolne usmerjenosti, jezika, političnega ali verskega prepričanja, niti jim ne vsiljujejo lastnih vrednot (na primer družbenih, duhovnih, političnih in ideoloških).
- Jezikovni testatorji nikoli ne izkoriščajo kandidatov ali poskušajo vplivati nanje na način, ki ni v povezavi s cilji dejavnosti, ki jo izvajajo, oziroma ni del raziskave.
- Spolni odnosi med jezikovnimi testatorji in kandidati so neetični.
- Za poučevanje in raziskovanje na področju jezikovnega testiranja, ki vključuje kandidate (pa tudi študente), je potrebno njihovo privoljenje; pri tem je treba spoštovati njihovo dostojanstvo in zasebnost. Vedeti morajo, da če zavrnejo sodelovanje, to ne bo vplivalo na kakovost storitev, ki jih ponuja jezikovni testator (poučevanje, raziskave, izvedba jezikovnega testiranja). Od sodelujočih je treba pridobiti informirano privoljenje, da se njihovi odgovori na testu – ne glede na medij – lahko uporabijo za raziskovalne ali izobraževalne namene.
- Jezikovni testatorji si prizadevajo za čim bolj razumljivo posredovanje informacij vsem relevantnim deležnikom.
- Kadar je to mogoče, se s kandidati posvetujejo o vsem, kar zadeva njihove interese.

2. načelo

Jezikovni testatorji vse informacije, ki jih pri svojih poklicnih dejavnostih pridobijo o kandidatih, varujejo kot zaupne, pri posredovanju teh informacij pa uporabijo svojo strokovno presojo.

Pojasnila

- Uporaba fotokopiranega gradiva, prepisov, računalniško obdelanih izpitnih podatkov in podatkovnih baz, naraščajoče zahteve z različnih strani po odgovornem ravnanju in narava osebnih podatkov, pridobljenih od kandidatov, obvezujejo jezikovne testatorje k spoštovanju pravice kandidatov do zaupnosti in varovanju vseh zaupnih informacij.
- Zaupnost ne more biti popolna, ko gre za kandidate, ki se potegujejo za vpis ali za sprejem v službo. Skrbno je treba vzdrževati ravnovesje med ohranjanjem zaupnosti, ki je poklicna dolžnost jezikovnih testatorjev, in njihovo širšo družbeno odgovornostjo.
- V določenih primerih imajo poklicni sodelavci jezikovnih testatorjev pravico dostopati do podatkov o kandidatih z namenom, da bi izboljšali kakovost storitev. V takih primerih se morajo vsi, ki imajo dostop do podatkov, zavezati k varovanju zaupnosti.
- Za podatke o kandidatih, pridobljene iz drugih virov kot neposredno od kandidatov (npr. od kandidatovih učiteljev), veljajo enaka načela zaupnosti.

- Razkritje podatkov je lahko zakonsko dovoljeno, npr. v primeru, če je jezikovni testator poklican na sodišče kot ekspertna priča. V takih okoliščinah je jezikovni testator razrešen svoje poklicne zavezanosti k varovanju zaupnosti.

3. načelo

Med pilotiranjem, eksperimentalnim delom, obdelovanjem podatkov ali med drugimi raziskovalnimi dejavnostmi naj jezikovni testatorji upoštevajo vsa relevantna etična načela, ki izhajajo iz nacionalnih ali mednarodnih smernic.

Pojasnila

- Razvoj področja jezikovnega testiranja je odvisen od raziskav, ki nujno vključujejo sodelovanje ljudi. Te raziskave morajo biti skladne s splošno sprejetimi načeli akademskega raziskovanja in izhajati iz temeljitega poznavanja strokovne literature; načrtovane in izvedene morajo biti v skladu z najvišjimi standardi.
- Vse raziskave morajo biti upravičene; od predlaganih študij je razumno pričakovati, da bodo odgovorile na postavljena vprašanja.
- Človekove pravice imajo v raziskovanju vedno prednost pred interesi znanosti ali družbe.
- Kadar za raziskovalni subjekt obstaja verjetnost nelagodja ali tveganja, je treba upoštevati prednosti, ki jih lahko prinesejo rezultati raziskave, vendar ne z namenom, da bi to nelagodje oziroma tveganje upravičili. V primeru nepredvidenih škodljivih učinkov je treba raziskavo ustaviti ali spremeniti njen potek.
- Da bi študije ustrezale najvišjim znanstvenim in etičnim standardom, naj vse predloge raziskav oceni neodvisni etični odbor.
- Pomembne informacije o ciljih, metodah, nevarnostih in morebitnih tveganjih raziskave se na razumljiv način vnaprej posredujejo vključenim v raziskavo. Njihova privolitev k sodelovanju mora biti prostovoljna, brez pritiskov in prisile.
- Posameznik lahko zavrne sodelovanje v raziskavi ali se iz nje umakne kadarkoli pred objavo rezultatov. Zavrnitev ne sme vplivati na nadaljnjo obravnavo posameznika, ki sodeluje v raziskavi.
- Pri pridobivanju predhodnega soglasja od posameznikov, ki so v odvisnih razmerjih (na primer študenti, starejši, učenci s posebnimi potrebami), je potrebna posebna pozornost.
- V primeru mladoletnih oseb je treba pridobiti soglasje staršev ali skrbnikov, pa tudi otrokovo soglasje, če ta pokaže dovolj zrelosti in razumevanja.
- Zaupne informacije, pridobljene v raziskavah, se smejo uporabiti samo za namene, ki so navedeni v odobrenem raziskovalnem protokolu.
- Objava raziskovalnih rezultatov mora biti verodostojna in natančna.
- Objava raziskovalnih poročil ne sme dopuščati identifikacije vpletenih posameznikov.

4. načelo

Jezikovni testatorji naj – kolikor je to v njihovi moči – ne dovolijo zlorabe svojega strokovnega znanja oziroma spretnosti.

Pojasnila

- Jezikovni testatorji ne smejo namerno uporabljati svojega strokovnega znanja ali spretnosti za doseg ciljev, ki so v nasprotju z interesi kandidatov. Kadar postopek, ki ga vodi testator, ni neposredno v korist kandidatom (npr. ko jih prosi za sodelovanje pri predtestiranju preizkusa zmožnosti, zasnovanega za nek drug namen), jih je treba natančno seznaniti z njegovim namenom.
- Odklanjanje prevladujočih družbenih vrednot (moralnih, verskih ipd.) ali status nezaželenega migranta ne smeta biti odločujoča dejavnika pri ocenjevanju jezikovnih zmožnosti.
- Ne glede na pravne okoliščine jezikovni testatorji ne smejo neposredno ali posredno sodelovati pri mučenju ali pri katerikoli drugi obliki krutega, nehumanega ali ponižujočega ravnanja. (Gl. Tokijsko deklaracijo, 1975.)

5. načelo

Jezikovni testatorji naj nenehno nadgrajujejo svoje strokovno znanje in ga delijo s poklicnimi kolegi ter z drugimi strokovnjaki s področja jezikoslovja.

Pojasnila

- Nenehno učenje in izpopolnjevanje znanja je ključnega pomena za opravljanje poklica jezikovnega testatorja; opustitev teh dejavnosti je v škodo kandidatov.
- Jezikovni testatorji naj izkoristijo različne načine stalnega strokovnega izpopolnjevanja, ki so jim na voljo, kot na primer sodelovanje v nadaljnjih izobraževalnih programih jezikovnega testiranja in na strokovnih konferencah ter redno prebiranje relevantne strokovne literature.
- Jezikovni testatorji naj izkoristijo možnost komuniciranja s poklicnimi kolegi in z drugimi relevantnimi strokovnjaki s področja jezikoslovja, saj je to pomemben način razvijanja strokovnega znanja.
- Jezikovni testatorji naj na srečanjih oziroma z objavo prispevkov v priznanih strokovnih revijah delijo nova znanja s poklicnimi kolegi.
- Od jezikovnih testatorjev se pričakuje, da bodo prispevali k izobraževanju in strokovnemu razvoju drugih jezikovnih testatorjev, tako da jih usposablajo in oblikujejo smernice tega usposabljanja.
- Jezikovni testatorji naj prispevajo k izobraževanju študentov na širšem jezikoslovnem področju.

6. načelo

Jezikovni testatorji si delijo odgovornost za ohranjanje svoje poklicne integritete.

Pojasnila

- Jezikovni testatorji naj se zavzemajo za svojo poklicno integriteto in jo krepijo s spodbujanjem občutka zaupanja in medsebojne odgovornosti med poklicnimi kolegi. V primeru različnih mnenj naj bodo stališča izražena iskreno in spoštljivo, brez medsebojnega obtoževanja.
- Jezikovni testatorji v imenu skupnosti razvijajo in uveljavljajo njene norme. To jih postavlja v privilegiran položaj, ki zahteva tudi odgovornost, da se držijo ustreznih osebnih moralnih standardov v svoji poklicni praksi in na tistih področjih svojega zasebnega življenja, ki odražajo integriteto te prakse.
- Jezikovni testatorji, ki zaznajo neprofesionalno ravnanje poklicnega kolega, naj ustrezno ukrepajo; to lahko vključuje tudi prijavo pristojnim organom.
- Neupoštevanje tega etičnega kodeksa se bo obravnavalo z največjo resnostjo in lahko privede do strogih ukrepov, tudi do preklica članstva v ILTI.

7. načelo

Družbena vloga jezikovnih testatorjev je težnja k večanju kakovosti preverjanja in ocenjevanja jezikovnega znanja ter poučevanja jezikov, spodbujanje pravičnega dostopa do teh storitev ter prispevanje k ozaveščanju družbe o učenju in znanju jezikov.

Pojasnila

- Mnogi kandidati so zaradi svojega statusa tujega govorca v deprivilegiranem položaju in so nemočni, zato so jezikovni testatorji dolžni spodbujati izboljšanje postopkov jezikovnega testiranja.
- Na podlagi svojega znanja in izkušenj naj bodo jezikovni testatorji pripravljene svetovati tistim, ki so odgovorni za izvedbo jezikovnega testiranja.
- Jezikovni testatorji naj bodo pripravljene delovati kot zagovorniki jezikovnega testiranja, ki se povezujejo z drugimi, da bi kandidatom zagotovili najboljše možne storitve jezikovnega testiranja.
- Jezikovni testatorji naj bodo pripravljene sodelovati s svetovalnimi in zakonodajnimi organi ter s prostovoljnimi in tržnimi organizacijami, vključenimi v jezikovno testiranje.
- Jezikovni testatorji naj ustrezno ukrepajo, če storitve zaradi finančnih ali drugih omejitev ne zadostijo minimalnim standardom. Izjemoma jezikovni testatorji lahko zavrnejo sodelovanje pri takih storitvah, a le pod pogojem, da to ne škoduje kandidatom.
- Jezikovni testatorji naj bodo pripravljene razlagati in širiti relevantne znanstvene ugotovitve ter uveljavljena strokovna mnenja. Ob tem naj pojasnijo, ali govorijo v imenu priznane strokovne institucije ali ne. Če so izražene ugotovitve v nasprotju s splošno veljavnimi, naj to navedejo.

- Smiselno je, da jezikovni testatorji z znanstveno utemeljenimi prispevki sodelujejo v javnih razpravah o občutljivih družbeno-političnih temah, kot so rasna vprašanja, depriviligiranost in vzgoja otrok.
- Jezikovni testatorji naj ločijo med svojo vlogo izobraževalca, temelječo na strokovnem znanju, in vlogo državljana.
- Pri izpolnjevanju odgovornosti po tem načelu naj se jezikovni testatorji izogibajo samopromociji in omalovaževanju poklicnih kolegov.
- Jezikovni testatorji naj si ne lastijo vsega relevantnega znanja oz. naj ne trdijo, da ga imajo.

8. načelo

Jezikovni testatorji naj se zavedajo svojih obveznosti do družbe, v kateri delujejo, pri čemer se morajo zavedati, da so te obveznosti lahko občasno v nasprotju z njihovo odgovornostjo do kandidatov in drugih deležnikov.

Pojasnila

- Če so rezultati testov pridobljeni v imenu institucij (vladnih služb, strokovnih organov, univerz, šol, podjetij), so jezikovni testatorji dolžni te rezultate natančno sporočiti ne glede na to, kako neugodni bi lahko bili za kandidate in druge deležnike (družina, bodoči delodajalci ipd.).
- Kot člani družbe, v kateri delujejo, bi se morali jezikovni testatorji zavedati, da so zavezani zahtevam testiranja, četudi se sami ne strinjajo z njimi. Kadar je njihovo nestrinjanje tako močno, da ga lahko uveljavljajo kot ugovor vesti, imajo pravico odreči svoje strokovne storitve.

9. načelo

Jezikovni testatorji naj redno preučujejo morebitne kratkoročne in dolgoročne posledice za vse deležnike svojih projektov; pri tem si pridržujejo pravico odreči svoje strokovne storitve na podlagi ugovora vesti.

Pojasnila

- Kot strokovnjaki so jezikovni testatorji odgovorni za presojo o etičnih posledicah projektov, ki so jim bili dodeljeni. Čeprav ne morejo predvideti vseh možnih izidov, naj opravijo temeljito oceno verjetnih posledic, in če so te posledice po njihovem mnenju strokovno nesprejemljive, odrečejo svoje storitve. V takšnih primerih bi morale biti samoumevno, da se posvetujejo s svojimi poklicnimi kolegi, da bi ugotovili, v kolikšni meri delijo mnenje, obenem pa naj si vedno pridržijo pravico do osebnega stališča, tudi če imajo njihovi kolegi drugačno mnenje.

Etični kodeks združenja ILTA v slovenščini / Slovene translation, 2018:

Prevod v slovenščino/translator: Ana Radović (Državni izpitni center/National Examinations Centre, Slovenia)

Recenzija/reviewers: Ina Ferbežar (Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, UL/University of Ljubljana, Slovenia) in Karmen Pižorn (Pedagoška fakulteta, UL/University of Ljubljana, Slovenia)